

INFORMAȚII DOCUMENTARE PRIVIND AȘEZĂMINTELE RELIGIOASE DE LA ORAȘUL DE FLOCI

Anca Păunescu

În luna decembrie a anului 2000, la Muzeul Național de Istorie a României a fost organizat un simpozion cu tema "Orașele medievale și drumul Ialomiței". Cu acest prilej domnul Florin Marinescu de la Centrul de Cercetări neo-grecești din Atena a prezentat câteva documente inedite din arhiva mănăstirii Vatoped de la Sfântul Munte Athos, ce aduc prețioase informații colectivului de arheologi care cercetează vatra unui oraș medieval dispărut din Țara Românească-Orașul de Floci.

Sursele documentare interne referitoare la bisericile și mănăstirile sau la metocurile marilor așezăminte religioase, care au existat în vatra Orașului de Floci sau în vecinătatea ei, conțin foarte puține date și acelea târzii, fără să se menționeze ctitorii sau hramul lor, cu excepția Mănăstirii Flămânda cu hramul Vovidenia, situată "lângă Orașul Flocii, la Cătun"¹.

Izvoarele interne sau relatările călătorilor străini nu păstrează nici o descriere a unui asemenea monument de arhitectură, ctitorie domnească² sau boierească. Dar se presupune existența în oraș a mai multor biserici dacă avem în vedere, mai ales în cursul secolului al XVII-lea, preoții care sunt menționați deseori în actele de vânzare cumpărare a unor proprietăți³.

Începând cu Mircea cel Bătrân, care înzestrea ctitoria sa mănăstirea Cozia⁴ cu aproape întreaga zonă a Borcei, în cursul secolelor XVI-XVII, și alte mănăstiri, ctitorii domnești (ex.: Mărgineni, Argeș, Vaideci, Căldărușani, Cotroceni, Sfântul Ioan, Mărčuța, Sfântul Spiridon, Mislea)⁵, vor primii danii de sate și părți din Baia Borcei, sau li se vor conceda unele venituri realizate din vămi sau proprietăți din vatra orașului. Este posibil ca unele dintre aceste mari așezăminte religioase să fi avut metocuri în oraș⁶.

Decăderea așezării urbane a fost marcată și prin actele de dănic ale lui Alexandru Ghica (1768) și Alexandru Ipsilanti (1779), când ultimele părți din moșia orașului au ajuns în proprietatea mănăstirilor Sfântul Spiridon și Visarion din București și a mănăstirii Mărčuța⁷. Otășenii, câți mai erau s-au risipit și siliștea a fost prefăcută în ogoare.

Există și câteva informații despre bisericile din oraș pe care le aflăm din izvoarele cartografice, memorii de călătorie sau chestionare de dată târzie. Astfel, pe harta de la 1700 a stolnicului Constantin Cantacuzino este menționată mănăstirea Ghidiliți, lângă oraș, spre nord⁸. Ruinele ei au mai fost văzute de Bauer în 1784 și au fost desemnate împreună cu bisericile ruinate de la Orașul de Floci, și *Flomindă*⁹.

Pe o hartă militară din 1792 este marcată localitatea Ghidiliți (*Gidilicz*) la nord est de Orașul de Floci (*Oraschul de Flots*)¹⁰.

Mănăstirea Flămânda a fost ctitorită la mijlocul secolului XVII de jupân Hranite, postelnicul, originar din Blagodești, sat aflat odinioară în vecinătatea Orașului de Floci. Patrimoniul acestei mănăstiri de călugări, constituit prin dani, era compus din ocine, vii, case în mai multe sate din istoricul județ Ialomița. În 1740 această mănăstire a fost închinată mănăstirii Radu Vodă din București și, prin intermediul acesteia, mănăstirii Iverii de la Muntele Athos.¹¹ La sfârșitul secolului XIX mănăstirea era abandonată și ruinată, iar pe hărți apare marcat doar *zidul mănăstirii Flămânda*, la o distanță de 3 km sud est de zona fostului oraș¹².

În ceea ce privește situația bisericilor din vatra orașului pe la 1873, importantă este relatarea învățătorului A. Popescu din Giurgeni, ca răspuns la chestionarul inițiat de Al. Odobescu. Din această descriere amănunțită aflăm despre întinderea siliștii orașului, prin mijlocul căreia se observa albia părăsită a râului Ialomița și existența ruinelor a două biserici de zid¹³.

Spre sfârșitul secolului XIX, într-o lucrare monografică autorul arată că Orașul de Floci era cea mai importantă localitate a județului istoric Ialomița, unde au existat 38 de biserici¹⁴. Această cifră ni se pare mult exagerată și nu poate fi susținută de informația documentară.

Din toate construcțiile de odinioară ale acestui oraș, n-a mai rămas azi decât câmpul străjuit de o bucată din peretele de nord al pronaosului unei biserici zidită din cărămidă. Localnicii din zonă numesc acest loc cu toponimul *La Mănăstire*.

Contribuția cercetării arheologice în vatra Orașului de Floci s-a evidențiat, în cursul anilor 1976-1984, și prin descoperirea și relevarea a trei fundații de biserici, ridicate la cumpăna secolelor XV-XVI¹⁵. Două biserici au avut un plan dreptunghiular, cu o singură navă, compusă din pronaos naos și altar, cărora ulterior li s-a adăugat construirea unor pridvoare, iar a treia biserică a avut un plan triconc, cu abside semicirculare, cu naosul pătrat și pronaosul dreptunghiular. Ele au existat în vatra orașului până la sfârșitul secolului XVIII, după cum atestă analiza inventarului funerar descoperit în cimitirile din jurul acestor biserici. Prin descoperirea și cercetarea a altor două cimitire din vatra orașului¹⁶, presupunem existența a încă două biserici, ale căror urme au dispărut datorită atât demolărilor intenționate pentru refolosirea materialului de construcție, cât și datorită modificărilor survenite de intervențiile mecanice asupra terenului.

În apropierea vetrei orașului, la o distanță de 3 km. spre vest, cercetările arheologice cu caracter de salvare din anii 1998-1999, au dezvelit fundația unei alte biserici cu plan dreptunghiular, cu o singură navă și absida semicirculară¹⁷. S-a formulat ipoteza dacă această biserică nu a aparținut cumva mănăstirii Ghidiliți, menționată de sursele cartografice și în relatarea lui Bauer¹⁸.

Deci până în prezent deținem date arheologice despre existența a cinci biserici în vatra orașului, a șasea în apropierea orașului și informații documentare despre mănăstirea Flămânda de lângă Orașul de Floci.

Informațiile desprinse din conținutul documentelor despre bisericile și mănăstirile din Orașul de Floci sau din vecinătatea acestuia, închinată la mănăstirea Vatoped de la Muntele Athos, comunicate de domnul Florin Marinescu, pot fi completate cu datele din sursele documentare interne și ne pot permite formularea unor ipoteze cu privire la hramul sau ctitorii acestor așezăminte religioase.

Despre existența unui metoh al mănăstirii Vatoped la Orașul de Floci aflăm din actul de danie a lui Radu Șerban, din 7 octombrie 1609¹⁹. Călugării metohului athonit stăpâneau în oraș mori cu vaduri pe jumătate cu "Necula, fiul lui popa Enuș și cu Pano postelnic și cu Dragomir". În conținutul documentului se specifică vechimea lăcașului religios prin faptul că *aceste mori au fost date și miluite de alți bătrâni domni sfinte, dumnezeștii mănăstiri mai sus spuse să fie veșnică pomenire.*

Conținutul documentului din 6 aprilie 1601 arată că mănăstirea cu hramul Sfântul Nicolae, dăruită de către Radu Mihnea cu satele Larga și Zăvoiu, se afla lângă oraș, și era o ctitorie domnească mai veche. Este dificil să identificăm ctitorul și data înălțării acestei mănăstiri. Între anii 1618 și 1628 mănăstirea cu hramul Sfântul Nicolae, metoh al Vatopedului, mai este înzestrată cu un vad de moară în Blagodești, o vie în mahalaua Flocilor. Abia din conținutul documentului din 14 martie 1746 aflăm că această mănăstire cu hramul Sfântul Nicolae, închinată din primul deceniu a secolului XVII la Vatoped, se poate identifica cu mănăstirea Ghidiliți, situată în vecinătatea orașului, așa cum menționează documentele. Rămâne de verificat prin cercetările arheologice viitoare și a surselor documentare să stabilim dacă fundațiile bisericii descoperite în apropierea vetrei orașului aparțin mănăstirii Ghidiliți.

Un alt metoh al mănăstirii Vatoped aflat în oraș avea hramul Sfântul Gheorghe după cum ne informează conținutul documentului din 29 august 1628. Aceiași sursă ne menționează și pe Stanciu județul și cei 12 pârgari. Numele acestuia se adaugă pe lista judeților orașului cunoscuți din documentele interne publicate. Putem oare să presupunem că județul Stanciu este aceeași persoană cu Stanciul Voicăi, boier local menționat ca martor la un schimb de proprietăți între orașeni în anul 1629, sau tot în același an, între boicri hotarnici ai dregătorului Necula vistier²⁰?

S-ar putea ca biserica cu hramul Sfântul Gheorghe, metoh a mănăstirii Vatoped, să fi fost biserica cu planul triconc, descoperită în cursul cercetărilor arheologice? Singurul argument în sprijinul acestei identificări poate fi doar planul triconc al bisericii, specific lăcașurilor monastice. Nu lipsit de importanță însă este și descoperirea, în cursul cercetărilor arheologice din anii 1996-1997, la sud vest de resturile bisericii cu plan triconc a unei locuințe cu pivniță, construită la începutul

secolului al XVI-lea pe structură din lemn și chirpic, distrusă de un incendiu, probabil în primul sfert al secolului XVII. Din umplutura pivniței au fost recuperate resturile unei sobe cu cahle, prăbușită. Toate cahlele placă, smălțuite monocrom, ale acestei sobe reprezentau imaginea Sfântului Gheorghe care a ucis balaurul.²¹

Documentul din 13 mai 1630 atestă existența mănăstirii Panaghia din Orașul de Floci, de asemenea închinată Vatopedului, înzestrată cu locuri de pivniță, loc de prăvălie și un alt loc cu îngrăditură dăruite de Iacomî, fiul lui Lascăr din Orașul de Floci. Nu putem stabili unde a fost biserica acestei mănăstiri. Dar din cercetarea documentelor interne știm că boierul Lascăr stăpânea ocină în Vlădeni²², și singurul său fiu se numea Ianache Lațcar (Ianache a lui Lascăr) care a fost județul orașului în anul 1641²³. S-ar putea ca numele de Iacomî să fie o citire eronată a numelui de Ianache (Enache).

O informație interesantă o aflăm din documentul din 13 decembrie 1638, în care se menționează dania vel stolnicului Vasile Paindur către mănăstirea “nașului Nănescu”. Cine este acest ctitor și al cărei mănăstiri nu se poate face nici o presupunere. Dar aflăm că Vasile Paindur vel stolnic, care a fost unul din boierii divanului domnesc²⁴, a stăpânit o vie și un loc de casă în vatra orașului.

Informațiile din documentul din 1 mai 1762 despre existența și a unei mănăstiri a Grecilor în oraș, de asemenea închinată la mănăstirea Vatoped ridică întrebarea când a fost construită și cine este acel ctitor Groza Dârstoreanul. Să fi fost acesta un negustor strămutat din Silistra (Dârstor) în Orașul de Floci? Acel Lipian al treilea comis, ginerele lui Neculai Șăinoiu care în 1797 deplânge starea gravă în care a ajuns mănăstioara Grecilor din oraș, să fi fost un descendent al acestui Groza Dârstoreanu? La acea dată decăderea orașului este atestată prin daniile din moșia domnească către mănăstirile Sfântul Spiridon, Visarion și Mărcuța, anintite mai sus. Care din două bisericile ruinate descrise de A. Popescu în 1873 să fi aparținut bisericii Grecilor la care face referiri documentul din 25 ianuarie 1836?

Sperăm ca prin publicarea documentelor păstrate în marea arhivă românească a mănăstirii Vatoped de la muntele Athos să aflăm răspunsurile cu privire la existența așezămintelor religioase din Orașul de Floci pe care să le corelăm în viitor cu rezultatele cercetărilor arheologice.

Mulțumim încă odată și pe această cale domnului Florin Marinescu pentru comunicarea care pune în lumină un aspect mai puțin cunoscut despre lăcașurile monastice care au existat în vatra acestui oraș medieval dispărut.

NOTE

1. Arh. St. Buc, M-rea Radu Vodă, mss. 256, f. 498-499, XXVII/3-7.
2. Idem, M-rea Radu-Vodă, XXI/33, doc. din 20 ian. 1740 scris de *Gheorghe cântărețul ot biserica domnească*, mențione ce presupune existența unei ctitorii domnești în oraș.
3. CDTR, II, p. 121, 294, V, p. 217
4. DRH,B, I, p. 44-45, 63, 65.
5. DIR,B, XVI-4, nr. 10, idem, XVI-5, nr. 82, idem,XVII-1, nr. 429, idem, XVII-2, nr. 114, DRH, B, XXIII, nr. 396, Arh.St. Buc, M-rea Căldărușani, LXVIII/1, idem, M-rea Sf. Ioan, V/11, 12.
6. CDTR, II, p.501, unde se menționează ca martor *Baico, sluga mănăstirii*.
7. cf. D. M. Iliescu, *Un vechi oraș dispărut. Cetatea de Floci. (Încercare de monografie)*, București, 1930, p. 36-37
8. C.C. Giurescu, *Harta stolnicului Constantin Cantacuzino. O descriere a Munteniei la 1700*. Revista Istorică Română, tom 13, 1943, 1, p. 20
9. Bauer, *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie*, Frankfurt, Lepzig, 1788, p. 141-142
10. *Harta Neue durch den letzten Krieg der drei Kaiser Höfe verbesserte geographische Karte...*, Wien, 1792, aflată în patrimoniul MNIR, inv. 55994
11. Radu Lungu, *Orașul de Floci-Monumente istorice*, RMM-MIA, 1984, 1, p. 36-38.
12. Hartă întocmită de serviciul Geografic al Armatei, 1906, după ridicări pe teren în anii 1897, 1898., sc.1:100.000
13. cf. Al. T. Dumitrescu, *Despre Orașul de Floci. Notiță istorică filologică*, RIAF, vol. XI, partea a II-a, 1910, București, 1911, anexa C., p. 435-437
14. I.I. Provianu, *Monografia orașului de Floci*, Călărași, 1897.
15. Radu Lungu, op. cit, p. 37-41.
16. L. Chițescu, A. Păunescu, *Cercetările arheologice de la Piua Petri (Orasul de Floci), com. Giurgeni, jud. Ialomita. Necropola nr.4*, C.A., VIII, Bucuresti, 1986, p. 75-83; L. Chitescu si colectiv, *Cronica cercetărilor arheologice. Campania 1994*, Cluj Napoca, 1995,
17. Cercetări inedite.
18. vezi mai sus notele 8-10
19. DIR, B, XVII-1, nr. 368.
20. DRH, XXII, nr. 264, 266.
21. E. S. Teodor, *Orașul de Floci, Sector Grind 1*, Cronica cercetărilor arheologice. Campania 1997, Călărași, 1998, p.48-49.

- 22. DIR, B, XVI-6, nr. 163
- 23. CDTR, V, p. 217
- 24. DRH, B, XXIV, nr. 251, 344, 347, idem, XXV, nr. 73, 181

**DOCUMENTARY INFORMATIONS ABOUT RELIGIOUS
FOUNDATIONS FROM ORAȘUL DE FLOCI**

Abstract

On the basis of information in archives found in the Vatoped monastery from the Athos Mountain, the author tries to identify the patrons and founders of the churches discovered by the archaeological research in the precincts of the lost town of Orașul de Floci.